

การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สู่การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

**The Development of the Learners Potential of the Non-Formal and Informal Education
for the 21st Century Change**

ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล*

บทคัดย่อ

การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถหรือการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ในทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะเป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย ตามแต่ละช่วงวัย ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน จะทำให้มีผลทั้งต่อตนเอง บุคคลอื่นและสังคมได้ในทางใดทางหนึ่ง ในการพัฒนาศักยภาพทุกด้านในตนเองผู้เรียนต้องสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง คิดและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะเป็นผู้เรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

Abstract

The development of the learners' potential is the development of the capacity or self development of the learners. In non-formal and informal education, learners are composed of diverse group of people and many age ranges. The potential development of the learners will affect both the learners themselves, others and society in some ways. In order to develop the learners' potential in all aspects, they must construct their own knowledge; think and solve problems by themselves and ready to become a lifelong learners.

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทนำ

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ เทคโนโลยี การสื่อสาร สภาพเศรษฐกิจ และ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่มีการส่งถ่ายถึงกันและกันเร็วขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้เองจึงเป็นเสมือนพลังผลักดันให้คนแต่ละคนต่างต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงอันทำให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อให้มีความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าในทางเทคโนโลยีอย่างสูงสุด การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าในทุกมิติ อันเป็นการท้าทายให้บุคคลต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จ และมีความสามารถในการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ปรับตัวในหน้าที่การงาน ปรับปรุงการดำเนินชีวิตเพื่อการมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นได้

การเริ่มต้นที่จะพัฒนาตนเองต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตเป็นของเรา เราเป็นผู้เลือกเส้นทางในการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตไปตามช่วงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อคนทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใด การพัฒนาศักยภาพของตนอยู่เสมอในด้านต่างๆ จะทำให้ผู้เรียนนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน และการดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้เขียนจะนำเสนอประเด็นต่างๆ ได้ทราบถึงความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

ในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถ หรือการพัฒนาตนเองของผู้เรียนในทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งผู้เรียนในที่นี่จะเป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย ในแต่ละช่วงวัย การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนจะทำให้มีผลทั้งต่อตนเอง บุคคลอื่นและสังคมได้ในทางใดทางหนึ่ง ในการที่จะพัฒนาให้มีศักยภาพในตนเองในทุกๆ ด้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง คิดและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาศักยภาพในตนเองของผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีประเด็นสำคัญๆ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

การพัฒนาศักยภาพและการพัฒนาตนเองของผู้เรียนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คำว่าศักยภาพ มีผู้นิยามความหมายไว้หลากหลาย และมีคำเรียกที่แตกต่างกันไปในความหมาย ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันคือ คำว่า ศักยภาพ และขีดความสามารถ ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษคือ potential และ competency ในส่วนของความหมายนี้ผู้เขียนจะนำเสนอความหมายทั้งในแง่ของการพัฒนาศักยภาพ การเพิ่มขีดความสามารถ และการพัฒนาตนเอง ซึ่งตนเองในที่นี่จะเน้นไปที่ผู้เรียนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงขอสรุปความหมายของการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเป็นสองส่วนประกอบกันคือ การพัฒนาศักยภาพและการพัฒนาตนเอง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการพัฒนาศักยภาพ

คำว่า ศักยภาพ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า potential เป็นคำที่ประกอบด้วยคำว่า ศักย (อ่านว่า ลัก-กะ -ยะ) หมายถึง อาจ หรือสามารถ และ ภาพ หมายถึง ภาวะ หรือความมี ความเป็น คำว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ สามารถพัฒนาให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ได้ คนที่มีศักยภาพคือคนที่มีความสามารถซ่อนอยู่ภายใน หากได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่และถูกทาง ความสามารถสูงสุดก็จะปรากฏขึ้น เช่น เด็กบางคนมีศักยภาพด้านดนตรี แต่หากไม่ได้ฝึกฝนหรือได้รับการสนับสนุนเพียงพอ ก็ไม่สามารถเป็นนักดนตรีที่ดีได้

สนอง วรอุไร (2555) ให้ความหมายของศักยภาพ หมายถึง พลังอำนาจที่มีอยู่ในสิ่งต่างๆ และสามารถแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้อธิบายความหมายของคำว่าศักยภาพ คือ ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์

การพัฒนาศักยภาพของคน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของคน พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ คุณภาพ และบริการที่ดี เช่น การตรงต่อเวลา การมีวินัยในตัวเอง การลงมือทำทันที ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง การพัฒนาตัวเอง พัฒนางาน คิดใหม่ ทำใหม่ การคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา การคิดนอกกรอบ การเขียน การพูด การนำเสนอ การทำงานร่วมกับคนอื่น ซื่อสัตย์ ขยัน ทุ่มเท อุทิศตนเพื่องาน เป็นต้น

สรุปแล้ว ศักยภาพ คือ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการทำงานของบุคคลให้ประสบความสำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการดังนี้ คือ ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และพฤติกรรมที่พึงปรารถนา (attributes)

ศักยภาพของตนเอง หมายถึง ความสามารถที่อยู่ภายในตัวเอง ซึ่งถ้ามีการพัฒนาให้ดีและนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศได้

ส่วนคำว่า การสร้างศักยภาพของตนเอง หมายถึง การสร้างเสริมความสามารถที่มีอยู่ในตนเองให้มีมากขึ้น หรือการพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ให้มีมากขึ้น เพื่อที่จะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งถ้าบุคคลใดมีการสร้างศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ ย่อมจะส่งผลให้บุคคลผู้นั้นสามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข

ความหมายของการพัฒนาตนเอง

สมใจ ลักษณะ(2547) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไข สร้างสรรค์เกี่ยวกับตนเองเพื่อนำไปสู่ความดี ความงาม ความเจริญในตนเอง โดยมีความมุ่งหมายสูงสุดคือการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และมีความสุข

อัญญา ศรีสมพร(2548) กล่าวว่าการพัฒนาตนเอง หมายถึง การเสริมสร้างตนเองให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งชีวิต โดยไม่เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น เป็นการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาชีวิตและการงานของตนให้สูงเด่น มีคุณประโยชน์และมีความสุข การพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและมีสภาพของชีวิตที่ดีขึ้น เป็น

สิ่งที่ทุกคนมุ่งมาดปรารถนา สำหรับจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของบุคคลแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเองได้ การประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน และการทำประโยชน์แก่สังคม

ดังนั้น การพัฒนาตนเอง จึงมีความหมายโดยสรุปว่า เป็นการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้แก่ตนเอง โดยการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไข สร้างสรรค์ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ความดี ความเจริญในตนเอง และความมุ่งหมายสูงสุด กล่าวคือ การมีชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน และมีความสุข อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตนเองต้องเป็นการเสริมสร้างตนเองให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งชีวิต โดยไม่เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น

การพัฒนาตนเองจึงเป็นสิ่งที่ผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ไปจนตลอดชีวิต เพื่อการมีชีวิตที่มีคุณภาพใน 4 ด้านคือด้านชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงานและชีวิตสังคมประกอบกันไป

ความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน ทั้งในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าอย่างมากทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ข่าวสารต่างๆทั่วโลกสื่อถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดปัญหาและสภาพการณ์ใหม่ๆที่สลับซับซ้อน สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้บุคคลมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งพัฒนาตนในด้านต่างๆ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะการพัฒนาตนจะช่วยให้บุคคลมีศักยภาพและมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต ทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงาน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขของตนเองและสังคมส่วนรวม(มาลินี จุโฑปะมา 2553)

บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การพัฒนาตนจึงมีความสำคัญดังนี้

ก. ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้

1. เป็นการเตรียมตนให้พร้อมในด้านต่างๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลายได้ด้วยความรู้สึที่ดีต่อตนเอง
2. เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ
3. เป็นการวางแนวทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ
4. ส่งเสริมความรู้สึในคุณค่าแห่งตนให้สูงขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนได้เต็มศักยภาพ

ข. ความสำคัญต่อบุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน การพัฒนาในบุคคลหนึ่งย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเองจึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัวและเพื่อนในที่ทำงาน สามารถเป็นตัวอย่างหรือเป็นที่อ้างอิงให้เกิดการพัฒนาในคนอื่นๆ ต่อไป

เป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัวและการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ค. ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม การกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคมต้องรับผิดชอบ ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนาและปรับปรุงตนเองให้ทันต่อพัฒนาการของรูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี หรือวิถีคิดและทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพของผลผลิต ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพกับสังคมอื่นได้สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

ดังนั้นการพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้มีความพร้อมในทุกๆด้านไม่ว่าเป็นด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และด้านสังคม ซึ่งเป็นความปรารถนาจะให้ตนเองได้เป็นในแบบที่ตนมีความสามารถ โดยใช้ความสามารถที่มีอยู่นั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเพื่อสร้างตนเองให้เจริญพัฒนาถึงจุดสูงสุดในด้านต่างๆ และการเป็นผู้เรียนที่มีศักยภาพที่ดีจึงทำให้สามารถจัดการตนเองได้ พัฒนาการให้มีความสมบูรณ์พร้อมจะรับการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต

หลักการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

ในหลักการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ผู้เขียนสรุปเป็นหลักการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในด้านต่างๆ เพื่อผู้เรียนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประเด็นในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้คือ

1. การพัฒนาความรู้และสติปัญญา ความสามารถทางสมองเป็นนามธรรม และเป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกฝนช่วยให้บุคคลมีความสามารถมากขึ้นได้ และการพัฒนาความรู้และพัฒนาสติปัญญาของตนเองนั้นจะเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งในการที่จะนำไปเป็นพื้นฐานในการต่อยอดทางการศึกษา การทำงานและการดำเนินชีวิต และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับสถานการณ์

2. การพัฒนาจิตใจ คือการพัฒนาคุณลักษณะทางจิตใจให้เป็นคนดี มีพฤติกรรมที่ดี ทั้งทางจริยธรรมและศีลธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลอุดมคติที่บุคคลทุกคนปรารถนาที่จะให้ตนเป็น และอยู่ในวิสัยที่ปฏิบัติได้จริง

3. การพัฒนาสุขภาพและศักยภาพทางร่างกาย ความแข็งแรงทางร่างกายและจิตใจ จะช่วยให้เตรียมพร้อมเสมอในการกระทำสิ่งๆต่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการมีสุขภาพที่ดีจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมในเรื่องต่างๆทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. การพัฒนานิสัยและความสนใจ การพัฒนาทางด้านนี้จะหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพ ซึ่งอาจจะเกิดจากการอบรมเลี้ยงดู หรืออาจจะเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนานิสัยและความสนใจในทางบวกจะทำให้พัฒนาบุคลิกภาพทางบวก เช่น ความร่าเริง แจ่มใส อารมณ์ดี มีน้ำใจ เป็นต้น

5. การพัฒนาความถนัดและความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล ในสังคมมนุษย์ทุกสังคม มักจะยอมรับความสามารถและความถนัดเฉพาะบุคคล ถึงแม้ว่าขณะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ผลงานที่เป็นที่ยอมรับจะคงอยู่ตลอดไป ถ้าหากบุคคลจะพัฒนาความสามารถเฉพาะตนเอง จึงควรค้นหาความสนใจและความถนัดและพัฒนาให้

เกิดความเชี่ยวชาญ จนเป็นที่ยอมรับได้ เช่น อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินวาดภาพ ครูลิลลี่ ครูผู้เชี่ยวชาญ การสอนภาษาไทย วนิษา เรซ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสมอง เป็นต้น

เราจะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตัวเอง เราจะต้องยอมรับเสียก่อนว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับเราและต้องเชื่อว่า เราสามารถกระทำได้ ประเด็นสำคัญคือ เราต้องยอมรับและสนใจปัญหานั้น ไม่ใช่หลีกเลี่ยง ซึ่งกระทำได้โดยการศึกษาจากหนังสือ ตำรา หรือปรึกษาปัญหานั้นกับคนอื่น ๆ แล้วลองคิดถึงผลที่เกิดขึ้นว่า ชีวิตของเราจะดีขึ้นเพียงใดถ้าหากเราไม่มีปัญหานั้น หลังจากตัดสินใจว่าจะปรับปรุงตัวเองในเรื่องใดเป็นการเฉพาะ แน่ใจว่าเราจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องศึกษาปัญหานั้นให้ชัดเจน อย่างถาวรเปลี่ยนแปลงหรือกลัวว่าจะเปลี่ยนแปลงไม่สำเร็จ เริ่มต้นหาแนวทางว่า จะทำอะไรบ้าง เพื่อให้การเปลี่ยนแปลง เป็นไปตามที่ต้องการ การปรับปรุงตนเองต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจหลายอย่าง ไม่ใช่อาศัยเพียงแต่ความตั้งใจจริง ที่จะทำอะไรสักอย่างเท่านั้น ดังนั้นเราจะต้องใส่ใจหาความรู้และทักษะที่จำเป็นที่จะช่วยให้การปรับปรุงตัวเองบังเกิดผล

พัฒนาการของการปรับปรุงตนเอง

จากการศึกษาพบว่า ในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเองของคนเรานั้นมีพัฒนาการเป็น 6 ระยะ (Prochaska, Norcross & DiClemente, 1994) คือ

ระยะที่ 1 ยังไม่คิดจะปรับปรุงตนเอง (precontemplation) เป็นระยะที่บ่าเบียง คิดว่ายังไม่มีปัญหาอะไรในตัวเอง แม้ว่าคนอื่น ๆ จะมองเห็นชัดเจน หรือถ้ามีก็หวังว่าอาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่ไม่มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ ไม่มีแผนในการปรับปรุงแต่อย่างใด มักจะอ้างว่าปัญหาเกิดจากคนอื่น ต่อต้านการปรับปรุงตัวเอง และเชื่อว่าตนเองไม่สามารถแก้ไขอะไรได้

ระยะที่ 2 เริ่มคิดถึงการปรับปรุงตนเอง (contemplation) เป็นระยะก่อนการลงมือปรับปรุงตนเอง ระยะนี้เริ่มมีความตระหนักถึงปัญหาที่มี และคิดถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไข แต่ยังไม่ตัดสินใจว่าจะแก้ปัญหานั้นโดยวิธีใด อยู่ระหว่างการซึ่งใจว่าผลการเปลี่ยนแปลงจะคุ้มค้ำกับความพยายามหรือไม่ เปรียบผลระหว่างการปรับปรุงและการไม่ทำอะไรเลย คนส่วนมากเสียเวลากับระยะนี้นานมาก (คนที่คิดจะเลิกสูบบุหรี่ ใช้เวลาตัดสินใจเกือบสองปี)

ระยะที่ 3 วางแผนปรับปรุงตนเอง (preparation) ถือเป็นระยะตกลงใจแล้วว่า จะปรับปรุงตัวเอง โดยเริ่มศึกษา วิเคราะห์ปัญหา เลือกวิธีการที่เหมาะสม กำหนดแผนปฏิบัติการ และกำหนดเป้าหมาย ของการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างชัดเจน

ระยะที่ 4 ลงมือในการปรับปรุงตนเอง (action) โดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ลงมือปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดในแผนหรือโครงการของระยะที่ 3

ระยะที่ 5 คงสภาพผลได้จากการปรับปรุง (maintenance) การทบทวน หรือ เสริมแรงให้ผลการปรับปรุงตนเองตามเป้าหมายคงอยู่ต่อไปอย่างถาวร หรือนานชั่วระยะเวลาหนึ่งที่พอใจ

ระยะที่ 6 จบการปรับปรุง (termination) ถือเป็นระยะสิ้นสุดการปรับปรุงตนเอง

การทราบระยะของการปรับปรุงตนเองย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่คิดจะพัฒนาตน ไม่ใช่เพราะทราบว่าระยะใดต้องทำอะไรเท่านั้น แต่จะช่วยให้ทราบว่า เราจะทำอะไรจึงจะผลึกคั่นหรือจูงใจให้ผ่านจากระยะหนึ่ง

ไปสู่อีกระยะหนึ่งได้ คนจำนวนมากปฏิเสธ ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง หรือบางคนต้องการจะทำแต่ไม่สามารถจะเริ่มต้น ได้สักครั้งเดียว การสร้างแรงจูงใจ ให้ตัวเองจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง

การปรับปรุงตนเองจะมีความสะดวกในขั้นตอนปฏิบัติมากขึ้น ถ้าเราวิเคราะห์พฤติกรรม หรือ ลักษณะนิสัยที่ต้องการปรับปรุง ให้ชัดเจนตามองค์ประกอบของปัญหา ถ้าพิจารณาในขณะที่เกิดปัญหาขึ้นกับเรา ไม่ว่าจะปัญหาใดก็ตาม สามารถวิเคราะห์ได้จาก องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ส่วน ดังนี้

1. การกระทำหรือพฤติกรรม (behavior) ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น
2. ความรู้สึกหรืออารมณ์ในขณะนั้น (emotions experiences)
3. การขาดทักษะ (skills needed) ที่จำเป็นอะไรบางอย่าง จึงทำให้เกิดปัญหา
4. ความคิดความเข้าใจ (mental processes) รวมถึงอัตมโนทัศน์ ค่านิยม ความคาดหวัง
5. พลังใต้สำนึกบางอย่าง (unconscious forces) ที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

ถ้าสามารถทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเราได้ชัดเจนแล้ว เท่ากับเราแก้ไขปัญหานั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง เพราะทำให้มองเห็น ได้สะดวกกว่าควรใช้วิธีการใดจึงเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหานั้น

การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเองไม่ใช่กระทำไ้ราบรื่นหรือสะดวกสบาย อาจมีอุปสรรคทำให้ล้มเหลวได้ อาจเกิดจากโครงการที่ไม่ชัดเจน วิธีการที่เลือกใช้ไม่เหมาะสม บางครั้งก็หมดแรงจูงใจที่จะทำหรือล้มปฏิบัติตามโครงการ ปัญหากลับทรุดลงกว่าเดิม เป็นต้น ส่วนมากมักต้องพยายามทำหลายครั้ง เมื่อไม่สำเร็จก็กลับไปเริ่มต้นใหม่อีกอย่างน้อยหนึ่งครั้ง โดยเฉพาะเมื่อศึกษาปัญหาไม่ชัดเจนพอ หรือมีความรู้ไม่พอ แต่ผู้ที่ปรับปรุงตนเองได้มักเป็นผู้ที่ไม่ยอมแพ้ง่ายๆ เมื่อไม่สำเร็จเขาจะกลับไปศึกษาใหม่ หาอุปสรรค สร้างแรงจูงใจให้ตนเอง หาวิธีการที่ดีกว่า เป็นการคิดที่ได้พยายามแล้วไม่สำเร็จ ดีกว่าคนที่ไม่ได้ลองพยายามเลย เพราะจะล้มเหลวตลอดไป

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้เป็นการบังคับตายตัวว่าต้องวางแผนไปตามนี้ทุกขั้นตอน อาจข้ามไปได้บ้างในบางครั้ง ถ้าหากว่าการเปลี่ยนแปลงที่เราต้องการไม่มีความยากลำบากหรือซับซ้อนมากนัก เช่น ปัญหาบางอย่างไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์แยกออกเป็นห้าองค์ประกอบ หรือไม่ต้องบันทึกผลความก้าวหน้าในการเปลี่ยนแปลงอย่างละเอียด เพราะเป็นเรื่องง่ายที่รอให้ลงมือปรับปรุงได้เลย แต่ส่วนใหญ่แล้วเราจะพบเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ซึ่งจำเป็นต้องวางแผนปฏิบัติไปตามลำดับทุกขั้นตอน

การจัดการเรียนการสอน หรือการจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตามจะบรรลุผลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน นอกจากจะรู้ว่าผู้เรียนเป็นใคร อยู่ที่ไหนแล้วยังต้องมีความรู้ในเรื่องความแตกต่างของวัย ความพร้อม ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม อารมณ์และความสนใจที่จะเรียน การมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเรียน หรือวิธีการในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ของบุคคล

ผู้จัดการศึกษานอกระบบ จะต้องมีความรู้และเข้าใจถึงพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละวัย ทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์และสังคม ความสนใจ ความต้องการ ประสบการณ์ทั่วไปตามวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตวิทยาการเรียนรู้ของแต่ละช่วงวัยนั้นว่าผู้เรียนมีวุฒิภาวะ มีความพร้อม มีความต้องการตามวัยอย่างไร ตลอดจนเข้าใจทฤษฎีทางการศึกษานอกระบบ กระบวนการการเรียนรู้ องค์ประกอบของการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

ลักษณะของผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบ

กลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นกลุ่มผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่ ที่มีความพร้อม มีความต้องการได้รับการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพและการทำงานของตนเอง ตามความถนัด ความสนใจและความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะเด่นที่สำคัญดังกล่าวของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ นั้น เฮฟวิกเอิร์ท (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2533) ได้ศึกษาค้นคว้าในการเปลี่ยนแปลงของผู้ใหญ่ โดยพิจารณาถึงความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมที่ผู้ใหญ่แต่ละช่วงอายุสมควรที่จะปฏิบัติ โดยเรียกว่า **ภารกิจเชิงพัฒนาการ (Development Task)** ซึ่งในภารกิจเชิงพัฒนาการนี้จะดำเนินไปพร้อมกันกับการที่ผู้ใหญ่ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมสัไปควบคู่กัน

โดยภารกิจเชิงพัฒนาการแบ่งได้เป็นสามระยะ คือ

1. ภารกิจเชิงพัฒนาการสำหรับวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งผู้ใหญ่วัยนี้จะมีอายุประมาณ 18-35 ปี โดยทั่วไปแล้วจะต้องมีภาระหน้าที่สำคัญดังต่อไปนี้

- การเลือกคู่ครองที่เหมาะสม รวมทั้งเพื่อนสนิท
- การเรียนรู้และปรับตัวที่จะอยู่กับคู่ครองได้ตลอดไป
- เริ่มต้นการมีครอบครัว
- แสวงหาที่พักอาศัย รวมทั้งสามารถมีบ้านเป็นของตนเอง
- เริ่มต้นการมีอาชีพที่แน่นอนและมีความมั่นคง
- มีความรับผิดชอบในฐานะของการเป็นพลเมืองดี
- แสวงหากลุ่มทางสังคม ซึ่งมีความสนใจและอุปนิสัยคล้ายคลึงกัน ได้แก่การเป็นสมาชิกสมาคม

และสโมสร

2. ภารกิจเชิงพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง ผู้ใหญ่ในวัยนี้จะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 35-60 ปี โดยจะมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

- อาจจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในสังคม
- มีหลักฐานและฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง โดยมีมาตรฐานความเป็นอยู่เหมาะสมกับฐานะทาง

สังคม

- สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ลูกหลาน ตลอดจนบริหารได้ มีความสุขที่ได้ให้ความช่วยเหลือ

คนใกล้ชิด

- สามารถใช้เวลาว่างและมีงานอดิเรกหรือนันทนาการที่เหมาะสมกับวัย
- สามารถปรับตัวได้ ตลอดจนยินยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ
- สามารถปรับตัวเหมาะสมกับบทบาทการเป็นพ่อ-แม่ ที่ลูกๆกำลังจะแยกออกไปมีครอบครัว

ของเขาเอง

3. ภารกิจเชิงพัฒนาการในวัยชราหรือวัยผู้สูงอายุ บุคคลในวัยนี้คือผู้ที่มีอายุเกินกว่า 60 ปีขึ้นไป ควรจะมีบทบาทภาระหน้าที่ดังต่อไปนี้

- สามารถเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมทางด้านร่างกาย
- สามารถปรับตัวเองได้เกี่ยวกับการเกษียณอายุการทำงานประจำ ตลอดจนรายได้ที่ต้องลดน้อยลงไป

- สามารถปรับตัวได้ ถ้าเกิดการสูญเสียชีวิตของคู่ครองและตกเป็นหม้าย
- ควรมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีอายุรุ่นๆเดียวกัน และความสนใจใกล้เคียงกัน เพราะจะช่วยทำให้จิตใจสบายไม่เหงาจนเกินไป

- มีการพบปะพูดคุยกับคนในวัยเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันบ้างเป็นครั้งคราว
- สามารถกำหนดสถานที่อยู่อาศัยในสภาพที่ตนเองพอใจ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นบ้านของตนเอง หรืออาจจะต้องอาศัยร่วมกับลูกๆหลานๆหรือในบ้านพักของคนชรา

หากเข้าใจเรื่องพัฒนาการในช่วงชีวิตของผู้ใหญ่ จะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงกระบวนการพัฒนา ศักยภาพของผู้ใหญ่ได้ชัดเจนมากขึ้น ดังเช่นที่โฮเวิร์ด วาย แมคคลัสกี(Howard Y. Mc. Clusky 1963) กล่าวว่า การจะเข้าใจลักษณะเฉพาะของผู้ใหญ่ในวัยต่างๆตลอดจนปัญหาและศักยภาพของเขาได้จากการศึกษาผู้ใหญ่ตามลำดับขั้นตอนตลอดชีวิต บุคคลที่เริ่มเป็นผู้ใหญ่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆในระยะแรกๆและคิดว่าถ้าสามารถผ่านพ้นปัญหา มาหลายๆช่วงชีวิตแล้วเขาก็จะคิดได้ว่า จะต้องพบกับปัญหาอื่นๆอีกในช่วงต่อไป ชีวิตที่ดำเนินเช่นนี้ไปเรื่อยๆจะเป็นลักษณะเฉพาะของชีวิตในวัยผู้ใหญ่ตลอดเวลากว่า 20 ปี

ในขณะที่วัยอันสมควรที่สำคัญที่จะช่วยให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้และการพัฒนา ศักยภาพของผู้ใหญ่ได้ดีมากยิ่งขึ้นมี 5 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. ช่วงชีวิตของผู้ใหญ่ ปัญหาต่างๆในช่วงชีวิตทำให้เราทราบถึงสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อสติปัญญาของผู้ใหญ่ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ปัญหาที่สำคัญก็คือ ความเสื่อมถอย(decline) ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ 3 DS ได้แก่

- การไม่ได้ใช้ (disuse) ความล้มเหลวเกี่ยวกับความสามารถต่างนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากการไม่ได้ใช้สิ่งนั้นนานๆ

- โรคภัยไข้เจ็บ (diseases) ความเจ็บป่วย นับเป็นอุปสรรคที่ทำให้มีการเสื่อมถอยได้มากยิ่งขึ้นในวัยผู้ใหญ่

- การขาดความสนใจ (disinterest) เนื่องจากไม่ค่อยมีแรงจูงใจที่สูงมากพอ จึงมักจะทำให้ไม่ค่อยเกิดความสนใจในกิจกรรมต่างๆ

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาท การเปลี่ยนแปลงบทบาทที่สำคัญๆที่บังเกิดกับผู้ใหญ่มักจะได้แก่ การบรรลุดังจุดสุดยอดในอาชีพการงาน ช่วยให้ลูกเป็นอิสระและเป็นผู้ใหญ่ ที่มีความรับผิดชอบต่อไป การยอมรับสภาพชีวิตครอบครัวที่ลูกๆจะต้องแยกตัวออกไป แต่บางครั้งผู้ใหญ่ก็เกิดความสับสนในบทบาทฐานะทางสังคม หรือระดับฐานะทางสังคม เศรษฐกิจและระดับชั้นทางสังคมได้เสมอ การเปลี่ยนแปลงบทบาทจะมีความความสัมพันธ์โดยตรงกับบุคลิกภาพและการพัฒนาตนเอง จึงอาจมีความตึงเครียดทางอารมณ์ได้

3. **วุฒิภาวะ** นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายและเป็นประโยชน์มากต่อวงการการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งหมายถึงมนุษย์ที่สามารถที่จะพัฒนาไปในทิศทางที่อาจคาดการณ์ได้แน่นอน โดยเฉพาะคือ จะมีความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้น เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบตนเองได้

4. **ประสบการณ์ของผู้ใหญ่** องค์ประกอบที่สำคัญมากในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือการมีประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของผู้ใหญ่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใหญ่นำเอาคุณค่าเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ประสบการณ์ของผู้ใหญ่อาจจำแนกได้เป็น 3 ด้านคือ

- ผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์อยู่อย่างมากมาย ที่เกิดขึ้นตามแต่ละช่วงวัย สะสมเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ การศึกษา และการทำงานมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง และนำมาใช้ในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้

- ผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์ที่แยกออกเป็นประเภทๆ ได้แตกต่างกันไป เช่น การใช้ชีวิต การทำงาน และการปรับตัว เป็นต้น

- ผู้ใหญ่จะมีการจัดเรียงลำดับแตกต่างกันไปในแต่ละคน อาจจะเอาเหตุการณ์หรือสถานการณ์เป็นตัวตั้ง หรืออาจจะเอาวันเวลาที่เกิดขึ้นตามลำดับแต่ละช่วงวัยเป็นตัวตั้ง เป็นต้นซึ่งแล้วแต่มุมมองและวิถีคิดที่แตกต่างกันไป

5. **การเป็นผู้เรียนด้วยตนเอง** จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษาประเภทใดๆก็ตามมีความมุ่งหมายที่จะทำให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเกิดการเรียนรู้จากภายในตัวของผู้เรียนเอง ซึ่งการที่ผู้เรียนจะทำเช่นนี้ได้เขาควรจะเป็นนักคิด เป็นนักสร้างสรรค์และขยายสมรรถภาพหรือศักยภาพการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตด้วย และสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ดีก็คือ บทบาททางสังคมของผู้ใหญ่

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษานอกระบบ จะต้องเข้าใจในมิติของ กระบวนการการเรียนรู้และพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ ลักษณะของผู้ใหญ่ที่มีต่อการเรียนรู้ เพื่อเตรียมพร้อมและจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใหญ่ได้ตรงกับศักยภาพในตัวของผู้ใหญ่เอง และเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มตามศักยภาพที่เขามีอยู่

อีกทั้งในขณะเดียวกันเราจะเห็นได้ว่าในอนาคต สังคมโลกจะเป็นระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และการค้าที่ไร้พรมแดน มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การลื่นไหลระหว่างวัฒนธรรมและการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย สังคมไทยยุคใหม่จะต้องเป็นสังคมที่มีคุณภาพ เข้มแข็งทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และระบบการศึกษา โดยจะต้องปฏิรูปการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนมีคุณธรรมและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกๆด้าน และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้แนวใหม่ในศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 ถือเป็นช่วงเวลาที่ทำท้าทายความสามารถของมนุษย์ เพราะเป็นยุคที่โลกต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และข้อมูลข่าวสารทุกอย่างก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงรอบตัวเราอีกต่อไป แค่เพียง

คลิกที่ปลายนิ้ว เราก็สามารถก้าวข้ามพรมแดนไปได้ทุกมุมโลก ซึ่งแฉวงทางการศึกษาทั่วโลกต่างก้าวพ้นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นการเรียนรู้ในแบบกระบวนทัศน์ใหม่ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการศึกษายุคฐานแห่งเทคโนโลยี หรือ Technology Based Paradigm

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้จัดการศึกษาหรือครูผู้สอน จะต้องปรับแนวทางการเรียนการสอน (pedagogy) โดยจะต้องทำให้ผู้เรียน รักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีเป้าหมายในการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต ทักษะการคิด และทักษะด้านไอที ซึ่งหมายถึงการที่เด็กรู้ว่า เมื่อเขาอยากรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเขาจะไปตามหาข้อมูล (data) เหล่านั้น ได้ที่ไหน และเมื่อได้ข้อมูลมาต้องวิเคราะห์ได้ว่าข้อมูลเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใด และสามารถแปลงข้อมูลเป็นความรู้ (knowledge) ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องเกิดจากการฝึกฝน จะต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองด้วยตนเอง

ดังเช่นระบบการศึกษาในหลายประเทศ เช่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 หรือ 21st Century Competencies ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในอนาคต อันเป็นที่มาของทิศทางการจัดการศึกษาใหม่ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ (<http://futurecareer.eduzones.com/>)

ภาพที่ 1 : กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

ที่มา : <http://futurecareer.eduzones.com/>

จากภาพจะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นั้นสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาในศตวรรษใหม่เพราะการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณค่าหลักในตนเอง จะต้องประกอบไปด้วยการจัดการเกี่ยวกับตนเองได้ การตระหนักรู้ในสังคม การจัดการความสัมพันธ์ การมีความรับผิดชอบและการตัดสินใจที่ดี รวมไปถึงการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยเช่นกัน

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสู่การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เป็นความจำเป็นยิ่งที่จะต้องพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆดังกล่าวข้างต้น เพื่อเตรียมความพร้อมของคนในทุกกลุ่ม ที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกัน ให้เกิดพร้อมที่จะรองรับการพัฒนา โดยเริ่มต้นที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองก่อน เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาด้านที่สูงขึ้นเป็นลำดับต่อไป นับเป็นก้าวสำคัญในการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่จะเชื่อมโยงการศึกษากับการพัฒนาคน ด้วยการพัฒนาศักยภาพในตนเองของทุกคน

บรรณานุกรม

- ชนาธิป พรกุล (2554) *การสอนกระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นฤมล ดันธสุรเศรษฐ์ (2556) “การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” ในเอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการศึกษานอกระบบ ชุดวิชา 26302 หน่วย 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- บรรจง อมรจิวิน (2554) *สอนให้คิด* กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์
- มาลินี จุโฑปะมา (2553) *จิตวิทยาการดำเนินชีวิตและการพัฒนาตน* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เรวัตการพิมพ์
- สนอง วรอุไร (2555) *การพัฒนาศักยภาพตนเอง* กรุงเทพมหานคร: บริษัททুমทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด
- สมใจ ลักษณะ (2552) *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน* ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร
- สุรพล นิติไกรพจน์และคณะ (2556) *รายงานการวิจัยแนวทางและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนภารกิจ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ให้สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ*
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์(2549) *รวมบทความ แนวคิดทางอาชีวศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่* นนทบุรี: โรงพิมพ์ พี.เอส.พรินท์
สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ(2556)
[http://203.172.142.88/webnfe/attachments/25232_%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%9A%20%E0%B8%81%E0%B8%9E%E0%B8%8A.\(%E0%B8%A5%E0%B8%8726-11-55\).pdf](http://203.172.142.88/webnfe/attachments/25232_%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%9A%20%E0%B8%81%E0%B8%9E%E0%B8%8A.(%E0%B8%A5%E0%B8%8726-11-55).pdf)
ค้นคืนเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2556

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ(2551) รายงาน
ระดับชาติเรื่องสภาพและการพัฒนาการเรียนรู้และการศึกษาผู้ใหญ่ กรุงเทพมหานคร: รั้งมีการพิมพ์

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2556) รายงานวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตของคนไทย” ปี 2553
http://www.med.tu.ac.th/uploads/article/PDF/25_01_53.pdf ค้นคืนเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2556

อชาญญา รัตนอุบล (2554) “แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต” รวมบทความเรื่องความ
เป็นผู้นำทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต ศูนย์ตำราและ
เอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อชาญญา รัตนอุบล (2551) พัฒนาการ การเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่ ศูนย์ตำราและเอกสารทาง
วิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<http://futurecareer.eduzones.com/> ค้นคืนเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557